

สารธรรมจากพระสุตตันตปิฎก

ครั้งที่ ๕๑ ปฏิจจสมุปบาท ตอนที่ ๑๑

๒๘ มีนาคม ๒๕๕๕

อ.สุภีร์ ทุมทอง

ปฏิจสุมุปบาท

๑. ความสำคัญของปฏิจสุมุปบาท
๒. สิ่งทีควรทราบเกี่ยวกับปฏิจสุมุปบาท
๓. แจกแจงขยายความองค์ปฏิจสุมุปบาท
๔. ปฏิจสุมุปบาทเกี่ยวกับกระบวนการปฏิบัติธรรม

๔. ปฏิจ্ঞสมุปบาทเกี่ยวกับกระบวนการปฏิบัติธรรม

๔.๑ ทุกข์ บ่เกิดศรัทธา เพื่อพ้นทุกข์

๔.๒ ทุกข์ไม่เกิด เพราะถอนอวิชชาด้วยอริยมรรค

๔.๓ มีเวทนา โดยไม่ต้องมีตัณหา

๔.๔ มีตัณหา คับตัณหา

๔.๕ ปฏิจ্ঞสมุปบาทของวิชาและวิมุตติ

๔.๖ ปฏิจ্ঞสมุปบาทของวิมุตติญาณทัสสนะ

๔.๗ ปฏิจ্ঞสมุปบาทของการทำอรหัตต์ให้สมบูรณ์

๔.๘ ธรรมย่อมนไหลไปสู่ธรรม

๔.๕ ปฏิจจสมุปปาทแห่งการแทงตลอดบรมสัจจะ (๑)

นาหํ ภิกฺขเว อาทิเกเนว อญฺญารารณํ วทามิ.

อปิจ ภิกฺขเว **อนุပ္พุพฺพลิกฺขา** **อนุပ္พุพฺพกิริยา** **อนุပ္พุพฺพปฏิปทา**

อญฺญารารณา โหติ. กถญจ ภิกฺขเว **อนุပ္พุพฺพลิกฺขา** **อนุပ္พุพฺพกิริยา**

อนุပ္พุพฺพปฏิปทา อญฺญารารณา โหติ.

อิธ ภิกฺขเว **สทฺธราชาโต** อุปสงฺกมฺติ, อุปสงฺกมนฺโต ปยิริฐปาสติ,

ปยิริฐปาสนฺโต โสคํ โอทหฺติ, โอทิตโสโต ฌมฺมํ สุณฺนาติ,

สุตฺวา ฌมฺมํ ชาเรติ, ฌตฺถานํ ฌมฺมานํ อตฺถํ อุปปริกฺขติ,

ม.ม. ๑๓/๑๘๓ กิฎฺฐาคีริสฺสูตร

๔.๕ ปฏิจจสมุปปาทแห่งการแทงตลอดบรมลัทธิ (๒)

อตถํ อูปปริกขโต ฐมา นิชฌานํ ขมนุตติ,
ฐมนิชฌานกขนุตติยา สติ จนุโท ชายติ, จนุทชาโต อุตฺสหติ,
อุตฺสาเหตุวา ตฺลลติ, ตฺลลยิตฺวา ปทหติ, ปหิตตฺโต สมานโน
กาเยน เจว ปรมํ สจฺจํ สจฺจนิกรฺโรติ, ปญฺญา ย จ นํ อตีวิชฌ ปสฺสติ.
สาปี นาม ภิกฺขเว สทฺธา นาโหสิ, ตมฺปิ นาม ภิกฺขเว อูปสงฺกมณํ
นาโหสิ, ... ตมฺปิ นาม ภิกฺขเว ปธานํ นาโหสิ.
วิปฺปฏิปนฺนาตฺถ ภิกฺขเว, มิจฺฉาปฏิปนฺนาตฺถ ภิกฺขเว,
กัฏฺฐเรวิเม ภิกฺขเว โมฆปฺริสา อปกฺกนฺตา อิมสฺมา ฐมฺวินยา.
ม.ม. ๑๓/๑๘๓ กัฏฐกัฏฐสูตร

๔.๑๐ ปฏิจจสมุปบาทแห่งจิตที่หลุดพ้นด้วยดี (๑)

อนิจจํเยว ภิกฺขเว ภิกฺขุ **จกฺขํ** อนิจฺจนฺติ ปสฺสตี,
สาสุส โหตี สมฺมาทิฏฺฐิ สมฺมา ปสฺสํ นิพฺพินฺนฺตตี,
นฺนฺตีกฺขยา รากฺกขโย, รากฺกขยา นฺนฺตีกฺขโย,
นฺนฺตிரากฺกขยา จิตฺตํ สุวิมุตฺตฺนฺติ วุจฺจตี
สํ.สพฺพ. ๑๘/๑๕๖ อังคตตํนํทิกขยสูตร

๔.๑๐ ปฏิจจสมุปบาทแห่งจิตที่หลุดพ้นด้วยดี (๒)

อนิจฺเจเยว ภิกฺขเว ภิกฺขุ **รูป** อนิจฺจาติ ปสฺสตี,
สาสุส โหติ สมฺมาทิฏฺฐิ, สมฺมา ปสฺสํ นิพฺพินฺนฺตตี,
นฺนฺตีกฺขยา รากฺกขโย, รากฺกขยา นฺนฺตีกฺขโย,
นฺนฺตிரากฺกขยา จิตฺตํ สุวิมุตฺตนฺตตี วุจฺจตี.

สํ.สพฺพ. ๑๘/๑๕๗ พาทิรนนฺตีกขยสูตร

๔.๑๐ ปฏิจจสมุปบาทแห่งจิตที่หลุดพ้นด้วยดี (๓)

จกขุํ ภิกขเว โยนิโส มนสิกโรถ,

จกขุอนิจจตณฺจ ยถาภูตํ สมนุปลสฺสถ,

จกขุํ ภิกขเว ภิกขุ โยนิโส มนสิกโรนุโต

จกขุอนิจจตณฺจ ยถาภูตํ สมนุปลสฺสนุโต จกขุสุมีปิ นิพฺพินฺนุทฺติ,

นนฺทิกฺขยา รากกฺขโย, รากกฺขยา นนฺทิกฺขโย,

นนฺทิรากกฺขยา จิตฺตํ สุวิมุตฺตนฺตํ วุจฺจตี.

สํ.สพฺวา. ๑๘/๑๕๘ อังคัตตอนิจจันนํทิกขยสุตฺร

๔.๑๑ ปฏิจจสมุปบาทแห่งที่สุดทุกข์

นิสฺสิตฺตสฺส จลิตํ, อนิสฺสิตฺตสฺส จลิตํ นตฺถิ,
จลิตฺเต อสฺสตี ปสฺสทฺธิ, ปสฺสทฺธิยา สติ นติ น โหติ,
นตฺติยา อสฺสตี อากตฺตคฺคิตฺติ น โหติ,
อากตฺตคฺคิตฺติยา อสฺสตี จุตฺตูปปาโต น โหติ,
จุตฺตูปปาเต อสฺสตี เนวิธ น หุริ น อุกฺกมฺมณฺตเรณ.
เอเสวนฺโต ทุกฺขสฺส.

บุ.อ. ๒๕/๗๔ จตุตถนิพพานปฏิสังขตตสูตร

๔.๑๒ ปฏิจจสมุปบาทแห่งการปรินิพพานเฉพาะตน (๑)

รูปํ ภิกขเว อนิจจํ, ยถนิจจํ ตํ ทุกขํ, ยํ ทุกขํ ตทนต์ตา,
ยทนต์ตา ตํ “เนตํ มม, เนโสหมสฺมิ, น เมโส อตฺตา”ติ
เอวเมตํ ยถาภูตํ สมมปฺปญฺญา ย ทฏฺฐพฺพํ. เวทนา อนิจฺจา ...
สฺลยฺญา อนิจฺจา ... สงฺขารา อนิจฺจา ... วิญฺญาณํ อนิจจํ ...
สํ.ขนฺธ. ๑๗/๔๖ ทุตฺติยอนิจจสฺตฺร

๔.๑๒ ปฏิจจสมุปบาทแห่งการปรินิพพานเฉพาะตน (๒)

เอวเมตํ ยถากุตํ สมมปฺปญฺญา ย ปสฺสโต ปุพฺพนุตานุทิกฺกุจฺฉิโย น โหหนฺติ,
ปุพฺพนุตานุทิกฺกุจฺฉินิ อสฺติ อปรนุตานุทิกฺกุจฺฉิโย น โหหนฺติ,
อปรนุตานุทิกฺกุจฺฉินิ อสฺติ ทามโส ปรามาสฺโย น โหติ,
ทามเสว ปรามาสฺโย อสฺติ รูปสฺมี ... เวทนาย ... สญฺญา ย ...
สงฺขารेषุ ... วิญฺญาณสฺมี จิตฺตํ วิชฺชติ, วิมฺจุจฺติ อนฺุปาทาย อาสเวหิ.
วิมฺุตตตฺตา จฺฉิตฺ, จฺฉิตตฺตา สนฺุตฺติตฺ, สนฺุตฺติตตฺตา น ปฺริตสฺสติ,
อปฺริตสฺสํ ปจฺจตฺตลฺลเยว ปฺรินิพฺพายติ, ...

สํ.ขนฺธ. ๑๗/๔๖ ทุติยอนิจฺจสุตฺร

๔.๑๓ ปฏิจจสมุปบาทแห่งการทำโพธิปักขิยธรรมให้บริบูรณ์

จกขุญจ โข ภิกขเว **ชานํ ปสฺสํ ยถาภูตํ**, รฐเป ชานํ ปสฺสํ ยถาภูตํ,
จกขุวิญญาณํ ชานํ ปสฺสํ ยถาภูตํ, จกขุสมผลสฺสํ ชานํ ปสฺสํ ยถาภูตํ,
ยมิทํ จกขุสมผลสฺสปจฺจยา อุปฺปชฺชติ เวทยิตํ สุขํ वा ทุกขํ वा
อทุกขมสุขํ वा, ตมฺปิ ชานํ ปสฺสํ ยถาภูตํ จกขุสมิ **น สारชฺชติ**,
รฐเปสุ น สारชฺชติ, จกขุวิญญาณเณ น สारชฺชติ,
จกขุสมผลเส น สारชฺชติ, ยมิทํ จกขุสมผลสฺสปจฺจยา อุปฺปชฺชติ
เวทยิตํ สุขํ वा ทุกขํ वा อทุกขมสุขํ वा, ตสฺมีปิ น สारชฺชติ.

ม.อ. ๑๔/๔๓๐ สพายตนวิภังกสูตร

๔.๑๓ ปฏิจจสมุปบาทแห่งการทำโพธิปักขิยธรรมให้บริบูรณ์

ตสฺส อสารถตสฺส อสํยุตตสฺส อสมมุพฺพหสฺส **อาทีนวานุปสฺสิโน**
วิหฺรโต อายตี ปญฺจุปาทานกฺขนฺธา อปจยํ กจฺจนฺติ.

ตณฺหา จสฺส โปโนพฺภวิกา นนฺทิราคสฺสหคฺตา ตตฺรตตฺราริณฺณนฺทินิ,

สา จสฺส ปหฺยติ. ตสฺส กายิกาปี ทรธา ปหฺยนฺติ,

เจตฺติกาปี ทรธา ปหฺยนฺติ. กายิกาปี สนฺตาปา ปหฺยนฺติ,

เจตฺติกาปี สนฺตาปา ปหฺยนฺติ. กายิกาปี ปริพาหา ปหฺยนฺติ,

เจตฺติกาปี ปริพาหา ปหฺยนฺติ.

โส กายิกสุขมฺปิ เจโตสุขมฺปิ ปฏิสฺสเวเทติ.

ม.อ. ๑๔/๔๓๐ สพายตนวิภังคสูตร

๔.๑๓ ปฏิจจสมุปบาทแห่งการทำโพธิปักขิยธรรมให้บริบูรณ์

ยา ตถาภูตสฺส ทิฏฺฐิ, สาสฺส โหติ **สมฺมาทิฏฺฐิ**.

โย ตถาภูตสฺส สงฺกปฺโป, สุवासฺส โหติ **สมฺมาสงฺกปฺโป**.

โย ตถาภูตสฺส วายาโม, สุवासฺส โหติ **สมฺมาวายาโม**.

ยา ตถาภูตสฺส สติ, สาสฺส โหติ **สมฺมาสติ**.

โย ตถาภูตสฺส สมာธิ, สุवासฺส โหติ **สมฺมาสมာธิ**.

ปุพฺพเพว โข ปนสฺส **กายกมฺมํ** **วจีกมฺมํ** **อาชีโว** สุปริสุทฺโธ โหติ.

เอวมสฺสายํ อริโย อฏฺฐุงฺกิโก มคฺโค ภาวนาปาริปุรี คจฺฉติ.

ม.อ. ๑๔/๔๓๑ สพายตนวิภังคสูตร

๔.๑๓ ปฏิจจสมุปบาทแห่งการทำโพธิปักขิยธรรมให้บริบูรณ์

ตสฺส เอวํ อิมํ อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มกฺคํ ภาวยโต
จตุตาโรปี สติปฏฺฐานา ภาวนาปาริปุริ คจฺจนฺติ,
จตุตาโรปี สมฺมปฺปชานา ภาวนาปาริปุริ คจฺจนฺติ,
จตุตาโรปี อิทฺธิปาทา ภาวนาปาริปุริ คจฺจนฺติ,
ปญฺจปี อินฺทฺริยานิ ภาวนาปาริปุริ คจฺจนฺติ,
ปญฺจปี พฺลานิ ภาวนาปาริปุริ คจฺจนฺติ,
สตุตฺตปี โพชฌงฺคา ภาวนาปาริปุริ คจฺจนฺติ.

ม.อ. ๑๔/๔๓๑ สพายตนวิภังคสูตร

สวัสดีครับ

